

El fenomen esportiu en la Catalunya d'avui: Una aproximació cultural

«L'aventure est une forme de la vie qui en fait sentir
l'intensité»
GRIFFET.

Jorge Sánchez Martín
Ricardo Sánchez Martín
Institut Nacional d'Educació Física de Catalunya

L'esport no és un fenomen tancat, aïllat del seu contexte. L'esport sempre és un referent del desenvolupament social i cultural d'una societat; en la seva natura, reflexa, com d'altres fets culturals, el sistema de valor d'una societat concreta.

Les transformacions sòcio-culturals que s'han donat o que es donen en aquests moments a la societat contemporània catalana tenen la seva correspondència en les noves modalitats esportives que s'hi practiquen avui a Catalunya.

Sport isn't a closed phenomenon, isolated from its context, but, sport is always in reference with a determinate social and cultural environment. Sport, like the others «cultural facts», reflects in its nature all the social values of a concrete society.

Transformations happened (or that are happening) in the contemporary catalonian society have their correspondence on the «new» physical-sportive performances that are being practiced in Catalonia.

Introducció

En el present treball, sota el concepte esport s'engloben totes aquelles «pràctiques físico-esportives» que es donen en el marc de la Catalunya contemporània. És una concepció àmplia del terme «esport» en la qual s'inclouen tant aquelles activitats que es corresponen amb la definició restrictiva «d'esport modern»¹ com totes aquelles altres que no es poden emmarcar dins d'aquesta per no respectar algun o diversos dels seus paràmetres definitoris, i que responen a les noves actituds i valors que es desenvolupen en la nostra societat.

En aquest sentit, és important assenyalar que, des del nostre punt de vista, l'esport no és un fenomen que es doni aïllat del seu entorn, sinó que es dona sempre en relació amb un marc social i cultural determinat, els valors del qual comparteix, reflecteix² i, a més, activa i configura. És aquest caràcter de l'esport com un fet o producte sòcio-cultural, el que fa tan difícil la seva definició, ja que qualsevol que la separi de tots els altres processos sòcio-culturals que ocorren al seu voltant, en el seu context concret, està condemnada a ser vàlida només en un temps i un espai determinats, sent, per tant, una definició reduccionista i selectiva. Això és el que passa amb les definicions més usuals de l'esport, que consideren només «l'esport modern». Com qualificar les «noves» modalitats esportives que es realitzen en l'actualitat? Com definir totes aquestes activitats en què la competició no és l'aspecte fonamental, sinó que el més important és el component lúdic i hedonístic?

Així, el nostre objectiu serà analitzar com els canvis que ocorren en la societat catalana contemporània a tots els nivells, tenen el seu reflex en les pràctiques físico-esportives que s'hi produeixen, transformant la naturalesa dels esports moderns i facilitant l'aparició de noves formes esportives que

«Jock», cartell d'Helmut KRONE i Gene CASE (1968). L'esport modern convertit en element taumatúrgic. Esport, política, religió,...

s'adapten i donen resposta a les expectatives generades per l'aparició de nous valors socials.

L'esport a la Catalunya moderna

Abans de passar a analitzar què succeeix amb les pràctiques esportives actuals, pensem que és necessari observar, des d'una perspectiva més general, què ha succeït a la societat contemporània, com s'hi ha arribat.

No està de més recordar el procés socio-cultural ocorregut a la societat moderna. Per això, res millor que reprendre la tesi de M. Weber sobre el procés de racionalització que va tenir lloc a la societat moderna gràcies a la seva progressiva secularització.

La racionalització que va patir Occident es va caracteritzar pel predomini d'un tipus de «raó» sobre les altres: la lògica instrumental.³ Aquest tipus de lògica va «colonitzar», de fet, diverses esferes de «l'àmbit social» entre les quals es trobaria el fenomen esportiu.

Si seguim el discurs de R. Mandell (1984) veurem com tres grans escoles gimnàstiques sorgeixen en l'Europa del final de segle XVIII i principis del XIX: a) **L'escola alemanya** —Johann Christoph Friedrich Guts Muths, el pare de la gimnàstica pedagògica alemanya, comença la seva obra al 1785, encara que les seves idees van ser posteriorment ofegades pel contingut patriòtico-social de l'obra de Friedrich Ludwig Jahn-; b) **L'escola sueca** —el 1820 Pedro Enrique Ling publica l'obra *Utilitat de la gimnàstica per al soldat* en la qual concreta les seves idees sobre la gimnàstica-; i c) **L'escola anglesa** amb Thomas Arnold. Les dues primeres responien a «raons» de salut, edificants, etc. «L'esport continental, quasi no té res a veure amb el capitalisme...» (1984:171). Al contrari, no succeeix el mateix amb «l'esport modern anglès» que neix amb la Revolució Industrial i que, per tant, expressa els seus valors, sent aquesta «l'escola» que s'ha imposat a les altres. D'aquesta manera, al mateix temps que s'estenia la nova civilització industrial, es produïa una apropiació d'aquestes modalitats esportives, que havien incorporat dintre de si mateixes els valors de la societat de la qual van sorgir.

El cas concret de Catalunya no difereix del que va passar a la resta de països: amb el desenvolupa-

ment de la indústria arriben els «esports anglesos». Per a F. Lagardera (1989:24) la importació dels esports moderns es produeix «o a través de catalans que han estudiat o viatjat a països estrangers, fonamentalment a França (...), o degut a la influència de les colònies angleses i franceses, prolixes al final del XIX, gràcies a la construcció i explotació dels ferrocarrils, l'explotació minera i altres inversions industrials.»

1. Entenem per «esport modern» aquell que sorgeix en l'Anglaterra de finals del s. XVIII acompanyant el procés d'industrialització que allà s'esdevé. Segons A. Guttman (1978), són set les característiques de l'esport modern: 1, Secularisme; 2, Igualtat d'oportunitats; 3, Especialització; 4, Racionalització; 5, Burocratització; 6, Quantificació; i 7, Recerca del rècord.
2. Per K. Blanchard i A. Cheska (1986), p. 37, l'esport pot ser considerat com ritual precisament per reflectir els valors de cada societat: «(...) el que es vol indicar quan s'afirma que l'esport és una forma de comportament ritual és (...) [que] l'esport transmet un 'missatge transcendent' relatiu a la tradició i als valors compartits d'una societat específica, a través del joc competitiu.» «L'educació física —i, per extensió, l'esport— reflecteix la totalitat de les normes i dels processos que utilitza una societat per realitzar la seva interacció.» (Sánchez, J., 1989), p. 34.
3. Ens trobem amb el que des de l'Escola de Frankfurt s'anomenà la «dialèctica de la racionalització de les cosmovisions» i que caracteritzaria la modernitat «per: a) pèrdua de significat que es manifesta en la fragmentació d'aquesta 'totalitat de significats' que estava representada al voltant d'un fonament arrel: la veritat = la bondat = la perfecció = déu; i, per altra banda, com b) pèrdua de llibertat, provocada per la reificació-normalització de les relacions socials, com un producte del desplegament d'una 'lògica d'organització sistemàtica' —política, administrativa, econòmica, disciplinària, etc.—. Aquesta 'dialèctica negativa de la racionalització' configura un tipus de racionalitat social, retallat, selectiu, instrumental.» (Beriain, 1990), pp. 150-151.

Ara bé, la penetració de «l'esport modern» no comprèn per igual tota la societat catalana.⁴ Els diversos grups socials «s'apropien» de diferents modalitats esportives utilitzant-les de manera «distintiva» i com «diacrític» en la formació de la seva identitat social.

Assenyala Bourdieu que per analitzar un esport concret, se l'ha d'inserir dins del sistema esportiu general per veure quina posició ocupa respecte als altres esports, i que a més, «és necessari (...) posar en relació aquest espai dels esports amb l'espai social en el qual s'expressa.» (1988,b:174). Es tracta, en definitiva, d'observar com una categoria social determinada «tria» entre les possibilitats del sistema esportiu aquelles pràctiques més afins amb els seus interessos i gustos.⁵

Amb tot, es podria afirmar que amb la institucionalització de l'esport modern, aquest es converteix en hegemònic.⁶ I les característiques d'aquest tipus d'esport predominant, que és promogut i defensat per les institucions,⁷ es corresponen perfectament amb les categories del sistema capitalista industrial: competició, rendiment, medicació i rècord. Així, l'esport modern pot ser interpretat com un «fenomen d'adaptació a les condicions vitals pròpies de la societat industrial» (Lenk:1974:26), per presentar «trets i continguts conformes i semblants al treball.» (Lenk:1979:134).

L'esport a la Catalunya contemporània

La crisi de la modernitat, que es fa evident sobretot a partir dels anys 70,⁸ sorgeix amb la pèrdua de credibilitat de les tesis de progrés; amb el declinar de la confiança en els grans relats (metarelats) de legitimitat de les societats modernes; pel **desenchantament**,⁹ en suma, davant nocions com la Raó, la Història, el Progrés o l'Emancipació.¹⁰

Amb el fracàs dels grans relats legitimadors que donaven sentit al present en situar-lo en un projecte de futur i a les postures que es mantenien en la societat moderna, apareixen a la societat contemporània tot un conjunt de categories i sensibilitats alternatives a les que van prevaldre anteriorment, no ja en forma de metarelats sinó en forma de **petits relats**: moda, hedonisme, culte al cos, etc. Estem, doncs, en «*el temps de l'instant, separat d'un*

passat que imposa la seva necessitat i d'un futur, la realització del qual, seria ineluctable.» (Balandier: 1989: 161).

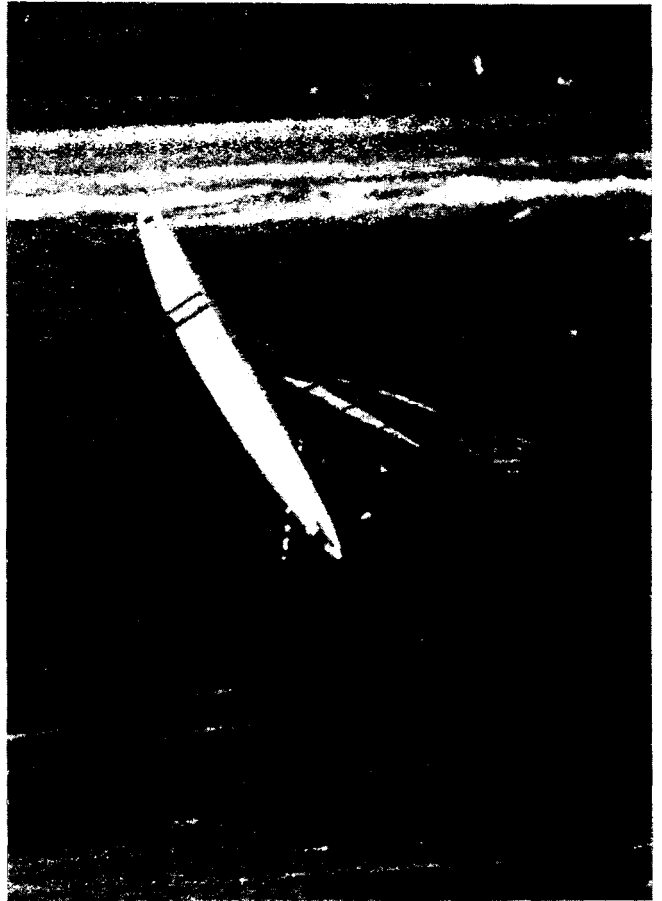
Aquest «nou» tipus de societat està íntimament lligada amb el que podríem anomenar la «segona fase de la societat de consum». Si Bell (1989) afirmava que la societat postindustrial era una societat de serveis, ara ens trobem amb «l'auto-servei». Es tracta d'un procés de personalització multiforme que engloba totes les esferes socials. Aquest fet es reflecteix amb la «liberalització» de l'esport de la competició, el cronòmetre, etc., donant lloc a pràctiques «*a la carta.*» (Lipovetsky: 1986).

En efecte, ens trobem amb una nova «lògica del consum» per la qual, la llibertat és igual a la satisfacció de les necessitats.¹¹ El capitalisme hedonista ha conduït al narcisisme contemporani, on el corporeisme actual implica «*un relleu de l'ètica per l'estètica.*» (Maisonneuve: 1991:102). És en aquesta òptica que resulta comprensible l'imperatiu de la societat actual: mantenir-se jove, no envellir. La joventut seria el nou «diacrític» en la búsqueda de la identitat.¹² La búsqueda de la «imatge jove» i dels valors que l'acompanyen és allò darrere del qual corre la societat contemporània. «*(...) el llarg procés de conversió a l'hedonisme del consum emprès per les societats industrials culmina, avui, en la idolatria dels valors juvenils. ¡El Burgès ha mort, visqui l'Adolescent!*» (Finkielkraut: 1987:135).

Com es desprèn de la concepció de l'esport com fet cultural, les característiques de l'esport que es practica en l'actualitat estaran en consonància amb les característiques pròpies de la societat que les produeix, podent-se observar com certs trets d'aquesta¹³ tenen la seva correspondència en el conjunt del sistema esportiu.

La multiplicació indefinida dels sistemes de valors i dels seus criteris de legitimitat, la multiplicitat d'estratègies parcials sense un propòsit comú, el relativisme cultural (o pluralitat de subcultures) que es dona en la societat contemporània¹⁴ (entesa aquesta com un tot) té el seu reflex en l'esport.

L'esport, entès com un sistema, es converteix en aquesta societat en un fenomen sobrecomplex en el qual es dona una contínua multiplicació de subsistemes. Així, avui podem parlar d'esport educa

tiu, recreatiu, competitiu, espectacle, higiènic, terapèutic, per a tots, d'aventura,...

La societat contemporània és qualificada com «la societat de la comunicació generalitzada» (Vattimo:1990:9) i de la informatització, com una societat cibernètica dominada per «l'imperatiu tècnic» (Mardones:1990:30) on el volum, velocitat i fragmentació dels fets, tal com ens són presentats pels «mass media», la informàtica, etc., ens treuen definitivament de l'òrbita referencial de les coses.

Aquestes característiques tenen la seva traducció en el sistema esportiu:

— Perquè es tracta d'una societat de comunicació, se li concedeix gran importància als «mass media» com formes per al coneixement i difusió de l'esport.

4. C. Santacana i X. Pujadas (1990) ens informen que a principis del s. xx les classes populars catalanes continuaven allunyades de la pràctica esportiva i que quan van accedir a ella, en molts casos, s'introduïen canvis en els valors (com, per exemple, un menor èmfasi a la competició).
5. «Es pot afirmar, com llei general, que un esport té més probabilitats de ser adoptat pels membres d'una determinada classe social quant menys en contradicció es trobin amb la relació amb el propi cos en el que aquesta té de més profund i de més profundament inconscient, és a dir, amb 'l'esquema corporal' en tant que és dipositari de tota una visió del món social, de tota una filosofia de la persona i del cos propi.» (Bourdieu, 1988, a), p. 215.
6. Assenyala J. M. Brohm (1982), p. 63, que «si totes les formacions socials del planeta tenen el mateix sistema esportiu, és simplement perquè en el fons, malgrat les diferències de règim polític, té les mateixes relacions socials de producció (...) és el reflex de la universalització i de l'extensió a totes les societats del mode de producció capitalista».
7. No s'ha d'oblidar que existeixen altres pràctiques físico-esportives amb un fort arrelament a Catalunya, com l'excursionisme o els mateixos «castellers», que no reben el nom «d'esports» per predominar-hi altres valors (identitat, salut, etc.) per sobre del purament competitiu. Sembla que en el cas dels «castellers» la institucionalització d'una «Lliga» o competició reglada els «transformarà» (sic) en autèntics «esports».
8. El terme «postmodern» és emprat per primera vegada al 1971 a propòsit de la literatura. Altres autors utilitzen el terme «postindustrial» per a denominar a aquest tipus de societat, ja que el sector terciari (serveis) guanya importància respecte al sector secundari (industrial). (Bell, 1989).
9. Segons Vattimo (1991), p. 194, «el desencantament és la presa de consciència que no hi ha estructures, lleis, ni valors objectius; que tot això és posat, creat per l'home (almenys en el domini del sentit).»
10. Segons Lyotard (citat per J. Urdanibia, 1990), p. 53, «es pot anomenar modernes a les societats que ancoren els discursos de veritat i de justícia en els grans relats històrics, científics, etc.; en les postmodernes, és la legitimació de la veritat i de la justícia el que falta.» Així, la «veritat» de la història queda en entredit en descobrir-se manipulacions dels fets per part dels cronistes «oficials»; la «justícia» de l'economia perd el seu pes en comprovar-se la creació de bosses de pobresa i marginació; etc.
11. A aquest respecte hem de recordar la proposta de Baudrillard (1976) sobre *La gènesis ideològica de las necesidades*, on s'afirma la dependència d'aquestes necessitats al sistema social.
12. Yonnet (1988) i Lipovetsky (1990) han assenyalat aquest fet pel que respecta al camp de la moda. Si la moda era signe de pertinença a una classe, sexe, religió, etc., ara només queda el diformisme de l'edat. «*Envellir sense envellir, aquesta és la qüestió.*» (Yonnet, 1988), p. 282.
13. Convé recordar que la transició, el «pas» d'un tipus de societat a una altra es fa d'una manera encoberta i que, per tant, conviuen característiques dels dos tipus de societat: moderna i contemporània (postmoderna). Es tracta, doncs, d'una separació amb fins heurístics que té més d'analítica que de real.
14. En substitució de la creença en una història unitària, dirigida cap a un fi: la salvació, la racionalitat científica, la recomposició de la unitat humana després de l'alienació, etc.

— La velocitat en la informació i de la societat en general: «la modernitat és el moviment més la incertesa» (Balandier:1989:154), necessàriament comporta risc.¹⁵ Això es reflecteix en l'aparició i l'apogeu de tot un conjunt de pràctiques esportives caracteritzades per la velocitat (les denominades «de lliscament»: «surfing», «wind-surfing», «skating», etc.) i el risc («ponting», «rafting», «hidrospeed», etc.).¹⁶

— L'imperatiu tècnic, la tecnologia, irromp amb força en l'àmbit esportiu. La sortida al mercat esportiu de màquines de musculació computeritzades¹⁷ i de programes de condicionament físic informatitzat¹⁸ és una bona prova d'això.

— La ràpida successió de noves dades en relació a un mateix fet, la proliferació d'esferes de valor i les contínues transformacions socials, afecten la formació del Jo i provoquen la disgregació del teixit social. Això fa que l'individu hagi d'ajustar-se a múltiples i canviants situacions que el tornen maleable. La resposta narcisista és la recerca d'una imatge personal per intentar afirmar-se malgrat tot (Balandier:1988). Això facilita l'aparició de nous esports «a la carta», personalitzats, que contribueixen a la «reconstrucció» del Jo fragmentat. En efecte, en l'actualitat succeeix un continu sorgiment de noves pràctiques i de modificacions sobre les anteriors, com ha passat en el cas de «l'aeròbic», al qual han succeït el «low-impact aeròbic», el «workout aeròbic», l'«hidròbic», etc.

— També «l'esport modern» es fa ressò dels canvis ocorreguts en la societat, i algunes d'aquestes activitats experimenten transformacions per adaptar-se als nous valors. El cas del bàsquet és significatiu: apareixen els «temps de possessió de la pilota» per procurar una major velocitat en el joc; la «zona de tir de tres punts» per obrir les defenses i proporcionar un major espectacle (encara que, d'altra banda, el risc d'errar el llançament s'incrementa ja que aquest es produeix des d'una distància més gran).

— Es generen noves pràctiques derivades d'altres esports originals que responen a les noves expectatives generades. Així, de l'esquí alpí sorgeixen l'esquí acrobàtic («hot-dog»), l'esquí-ballet, el mono-esquí, el surf-esquí, etc.; del ciclisme tradicio-

nal en pista o carretera sorgeixen el trial-sin, el B.M.X., el cicloturisme, etc.

En el tipus de societat actual «predomina majorment la identitat per referència a petits grups propers, els consensos locals, conjunturals i rescindibles, les visions fragmentades, escèptiques de la realitat.» (Mardones:1990:21).

— L'organització de la societat contemporània té forma de xarxa; i una xarxa connecta nusos. Els nusos de la xarxa seran les tribus (microgrups). Les tribus són petits grups no permanents de persones unides per la identificació en un ordre o valor determinat. Així com la societat moderna és homogeneïtzant (elimina a l'altre, exclou al diferent), la societat actual és heterogeneïtzant (assimila a l'altre).¹⁹ Mentre que en l'ordre modern, per salvar la identitat, la pertinença múltiple és impossible, «l'ordre postmodern és plural i canviant.» (Maffesoli:1990:17). La pertinença de l'individu a diverses classes d'ordre permet una connectivitat generalitzada entre les tribus.

— El policulturalisme que es dona en la societat postmoderna, amb la possibilitat de pertinença a diverses classes d'ordre, permet explicar l'auge dels esports combinats (com el «triathlon», que uneix natació, ciclisme i carrera) o la pràctica de diversos esports per una mateixa persona (el que li permet connectar amb diferents ordres del sistema social).

— Aquesta possibilitat de combinació, en l'esport, va més enllà de la simple seqüenciació temporal de diverses activitats, arribant a la creació de noves pràctiques com a resultat de la barreja de dos o més esports. Activitats com el vela-esquí (combinació de «wind-surfing» i esquí), el parasquí (compost d'esquí i paracaigudisme de pendent) o el footvolei (que uneix el futbol amb el voleibol) són una bona prova d'això.

Els «esports urbans» i els «esports d'aventura»

En l'actualitat s'ha produït un canvi de valoració en relació a la ciutat i al camp; es pot observar com, així com la ciutat va ser «el paradís» de la societat industrial, avui la consciència ecològica fa que es comenci a veure amb ulls diferents, tant la ciutat com la naturalesa. Els arquitectes intenten fugir de la visió de la ciutat com el centre per a la producció

o per a la circulació, i tornar-li la seva tradicional dimensió convivencial, superant els límits imposats pel funcionalisme.

— Aquesta «nova» visió de la ciutat pot explicar el fenomen dels esports urbans,²⁰ de la utilització de la ciutat per a la realització de pràctiques físico-esportives com el «footing» i les curses populars, el ciclisme i les «diades de la bicicleta» o, juntament amb l'apropiació d'espais no específicament destinats a l'esport, la invasió del territori urbà per les tribus de «rollers» i «skaters».

Barcelona-capital ha vist incrementades les seves zones de «pràctica urbana» en els últims anys de forma considerable. A més de nombroses instal·lacions convencionals i pistes polisportives, s'han construït tres pistes de «skate-board» (a l'antiga Estació del Nord, a la plaça Garrigó i a la Via Favència, més una quarta que es troba dins del projecte de la Vila Olímpica); un circuit de B.M.X. (a la zona anexas al Velòdrom d'Horta); una pista de «Trial-sin» (a la ronda del Guinardó); s'ha marcat un circuit permanent de «carril-bici» que recorre pràcticament tota la ciutat; s'han condicionat circuits de «footing» i «jogging» en diversos parcs de la ciutat; etc.

Segons M. Maffesoli (1990,b), l'epistemologia moderna recolza en l'estricta separació naturalesa/cultura. Però, avui hi ha indicis que això ha canviat. Es pot parlar d'una culturització de la naturalesa i d'una naturalització de la cultura. Dit d'una altra manera, la referència a l'entorn social està lligada a la de l'entorn natural. Són molts els camps en els quals una ecologització del món es fa evident, i l'esport és un d'ells: «la naturalesa ja no és només un objecte a explotar, sinó que es converteix en un company imprescindible.» (1990,b:106).

Així, l'esport actual excedeix els equipaments convencionals, les instal·lacions, apropiant-se per a les seves pràctiques de la naturalesa. S'aprofiten les muntanyes, els rius o qualsevol accident geogràfic per realitzar activitats físiques,²¹ i apareixen d'aquesta forma els denominats esports d'aventura, amb modalitats com el «trekking», el «rivering», l'ala de pendent, etc. Es tracta d'utilitzar el medi natural i els seus elements (terra, aigua, aire) per fer esport. «Ja no podem parlar d'espai esportiu,

sinó, una vegada més, d'espai en general.» (Puig:1990:185).

L'increment de la pràctica d'aquest tipus d'activitats que tenen com a escenari la mateixa naturalesa ha estat tan significatiu en els últims anys que ha comportat una ampliació de l'oferta turística en determinades comarques de Catalunya (la qual cosa, per retroalimentació, ha ocasionat un augment considerable de visitants interessats en aquest tipus

15. Els mitjans de comunicació, en el seu propòsit de ser els primers a donar la notícia, corren el risc de no contrastar-la suficientment i difondre, en conseqüència, notícies falses. Així, la falsa notícia difosa el divendres 5 d'abril de 1991 en el programa «Cama-leó» de TVE-Catalunya, sobre la mort en atemptat de Mijail Gorbachev, va ser ràpidament recollida, divulgada per diverses emissores de ràdio sense haver constatat abans la seva autenticitat, i va ajudar a crear una atmosfera de confusió generalitzada.
16. Com ja hem assenyalat anteriorment, sempre s'ha de parlar de policultures. Així, davant de la cultura de la velocitat i el risc apareix la que Yonnet (1988) qualifica de cultura de resistència: «els joggers de tots els nivells celebren una cultura de cos molt particular, la de la resistència». (p. 95).
17. Com la sèrie «Fitnet» de la casa Universal.
18. Com els programes «Model-Form» «Salud-Total» desenvolupats per Sports Quality International, a Barcelona.
19. Apareix aquí la noció de «policulturalisme»: «barreja» de formes i estils de la pràctica social.
20. És significatiu l'eslògan de la campanya publicitària que la firma «Trina» va realitzar la primavera de 1991, en la qual apareixien diversos joves recorrent la ciutat en «mountain-bike»; «lo natural para atletas urbanos».
21. Assenyala Corneloup (1991) que l'escalada actual ha operat una ruptura respecte a la clàssica. Aquesta mutació respon a diversos factors entre els quals destaca el fet que l'escalada contemporània ja no es redueix a l'alpinisme, sinó que ha obert «nous espais» per a l'aventura. Fins i tot espais, en altre temps, considerats com insignificants.
22. A títol d'exemple serveix la II Fira de l'Esport d'Aventura i Serveis Turístics, que es va celebrar a Vielha, en plena Val d'Aran, del 4 al 8 d'octubre de 1991 i que va reunir en els 2.800 metres quadrats d'exposició a 40 representants de serveis turístics i a 6 firmes comercials d'esports d'aventura, i a la qual van acudir un nombre aproximat de 4.000 visitants.

Velocitat i incertesa: l'emoció de la baixada. Piragüisme.

d'activitats), ajudant a la reactivació econòmica comarcal²² i d'alguns sectors empresarials en crisi.²³

Davant de l'enorme apogeu d'aquests esports²⁴ i del fet que la majoria dels practicants són persones que contracten els serveis d'empreses especialitzades en l'organització d'aquest tipus d'activitats, el Departament de Comerç, Consum i Turisme de la Generalitat de Catalunya ha considerat necessari establir una sèrie de mesures a exigir a aquestes entitats amb la finalitat d'incrementar el nivell i les garanties de seguretat en la pràctica d'aquests tipus d'activitats.²⁵ Això s'ha vist reflectit en la promulgació del Decret 81/1991, de 25 de març (publicat al DOGC núm. 1434 de data 24 d'abril de 1991), pel qual s'estableixen els requisits que han de reunir les empreses dedicades a l'organització d'activitats esportives d'esbarjo i turístiques d'aventura, i la posterior Ordre de 10 d'abril de 1991 (publicada al mateix DOGC), per la qual s'especifiquen les activitats esportives d'esbarjo i turístiques d'aventura.

En concret, aquestes activitats són les següents:

— *Ala de pendent* (també anomenat paracaigudisme de pendent o «parapente»): modalitat de vol lliure que consisteix a llançar-se des del pendent d'una muntanya, en direcció a la vall, suspès d'un planador ultralleuger flexible de pes inferior al del pilot, que permet l'enlairament i l'aterratge a peu.

— *Bicicleta tot terreny* («mountain-bike»): especialitat del ciclisme de muntanya que es practica en espais naturals amb bicicleta alta, de manillar pla, amb diversos plats i pinyons i pneumàtics gravats.

— *Descens de barrancs* («rivering»): pràctica esportiva que consisteix a seguir el curs d'un riu a través del barranc i que combina la natació i les tècniques d'escalada per salvar els obstacles naturals de la ruta.

— *Descens en bot* («rafting»): pràctica esportiva que consisteix a descendir per aigües vives en una embarcació pneumàtica amb capacitat per a vuit persones, com a màxim.

— *Esquí de riu* («river-ski»): modalitat d'esquí que consisteix a descendir per aigües vives amb uns esquís especials amb l'ajut d'un rem de doble pala.

— *Heliesquí* («heli-ski»): excursió d'aproximació amb helicòpter a indrets d'alta muntanya de difícil accés per arribar-hi esquiant.

— *Heliexcursió* («heli-trip»): excursió amb helicòpter amb finalitats esportives o de plaer.

— *Hidrobob*: pràctica esportiva que consisteix a descendir per aigües vives en un «hidrobob», vehicle de forma allargada sobre el qual poden muntar fins a quatre persones.

— *Hidrotrineu* («hidrospeed»): pràctica esportiva que consisteix a descendir per aigües vives en un vehicle en forma de trineu que sosté el practicant sobre l'aigua de cintura en amunt, mentre les cames queden submergides dins l'aigua.

— *Marxa a cavall* («horseback»): excursió orga-

nitzada a cavall, seguint un recorregut determinat prèviament.

— *Piragüisme* («canoe kayak»): esport nàutic que consisteix a navegar amb piragua en aigües tranquil·les o aigües vives.

— *Salt de pont* («ponting»): pràctica esportiva que consisteix a llançar-se des d'un pont, subjectat per una corda elàstica que deixa suspès el saltador en l'aire.

— *Salt elàstic* («bouncing»): pràctica esportiva que consisteix a llançar-se des d'un lloc alt, subjectat per una goma elàstica que fa pujar i baixar el saltador diverses vegades.

— *Tresc* («trekking»): expedició excursionista de llarg recorregut a través de regions de difícil accés, durant la qual es pernocta en refugi o en acampada.

Encara que aquestes són les activitats més usuals, el llistat dels esports d'aventura que es realitzen en l'actualitat és molt més extens. Existeixen modalitats, com el vol ultralleuger o l'aerostàtica que s'han vingut practicant tradicionalment dins de clubs o associacions específiques; altres, com el cicloturisme, que no precisen cap tipus d'infraestructura organitzativa per al seu desenvolupament, i altres com el salt en piragua des d'un lloc elevat (pont o accident geogràfic) a un riu per continuar posteriorment el descens, que per novelles encara no han estat incloses en el «catàleg d'ofertes».²⁶

L'espectacle esportiu

A la Catalunya d'avui ens trobem amb una situació homòloga a la que es dona en altres nacions d'Europa on es desenvolupa la «societat de l'espectacle». Una societat «teatralitzada», on tot es converteix en espectacle i aparença, on s'imposa la seducció i el simulacre.²⁷ Aquest tipus de societat, que ha desembocat en el narcisisme contemporani, ha fet summament difícil la formació de la identitat: «Qualsevol pot utilitzar màscares, assumir diferents rols, simular, connectar-se alternativament en diferents xarxes, presentar-se sota una identitat exterior tan canviant com la del camaleó.» (Balandier:1988:216). Així, serà més adequat parlar d'«identificacions» que d'identitats. Aquestes identificacions crearan «xarxes situacionals» que es basen en una solidaritat de microgrup. Es tracta de «reagrupar-se» amb éssers «idèntics».

L'espectacle esportiu de masses adquireix, en la societat contemporània, unes funcions específiques diferenciades. Facilitarà, en un individu desencantat dels conceptes que va produir la modernitat (Raó, Història, Progrés, etc.), la creació d'un tipus d'identitat que ja no estarà relacionada amb un projecte de futur, sinó amb el presentisme, una identitat fundada en la proximitat, el contacte i la solidaritat: la socialitat del que «s'ha viscut» en comú.

Davant d'aquesta situació de pèrdua de sentit, de desaparició de l'ordre, es produeix «el retorn del sagrat». Entenent per aquesta sacralitat quelcom que desborda el marc de l'Església i adquireix formes noves. A això es refereix Balandier (1989) quan parla del «sagrat difús» que es fixa, sovint de manera efímera, a personatges, herois, vedetts, esportistes, etc.²⁸

23. Com els de fabricants de bicicletes, que gràcies a aquestes noves activitats han vist augmentada la seva producció. En la tercera edició del Cicle, *Saló Monogràfic de la Bicicleta*, certament organitzat per la Fira Internacional de Bilbao i celebrada del 19 al 22 de març de 1992, 260 firmes expositores han ocupat un total de 5.000 metres quadrats en dos pavellons.

24. Per posar dos exemples, ja són 27 clubs d'Ala de penedent i 13 de Mountain-bike els que estan inscrits en el Registre d'Entitats Esportives de la Secretaria General de l'Esport (dades actualitzades el 13 de març de 1992).

25. Ja que, d'acord amb la definició que dona el mateix Departament al punt 1 de l'article 1 del Decret 81/1991, «es consideren activitats esportives d'esbarjo i turístiques d'aventura aquelles que es practiquen servint-se bàsicament dels recursos que ofereix la mateixa naturalesa en el medi en què es desenvolupen i a les quals els és inherent el factor risc.»

26. S'ha de tenir en compte que continuament neixen noves activitats d'aventura o noves variants de les ja existents i que, per tant, és molt difícil estar al dia.

27. Com diu Baudrillard (1984), p. 65, «Tots nosaltres som uns actors, tots uns espectadors, ja que no hi ha escena, l'escena està a tot arreu, ja que no hi ha regla, cadascú interpreta el seu propi drama, improvisa a partir de les seves pròpies fantasies.»

28. Maisonneuve (1991) es pregunta si els rituals esportius de la societat de masses no seran els substituïts dels cultes religiosos i/o polítics davant del desgast dels mites i les ideologies.

L'espectacle esportiu podria entendre's així com una religió en tant que relliga, és a dir, uneix gràcies a la proxèmia que permet una xarxa de relacions. Aquestes xarxes facilitaran la constitució de microgrups a partir del sentiment de pertinença. Els colors, els cants, «l'estar junts» provoquen que l'individu sigui «part» d'un grup. (Sánchez, R.:1991).

És possible, per tant, parlar de les «noves litúrgies festives», que es donen dins del model cultural urbà, en referència al ritual esportiu. La festivalització de l'espectacle esportiu l'ha assenyalat M. Delgado (1992:152): «L'esport ha esdevingut una altra font vigorosa d'activitat festiva. Els esports de masses constel·len actuacions del públic de clara empremta festiva (...).»

Però, malgrat l'aspecte positiu de l'esport en facilitar la «reconstrucció» d'una identitat col·lectiva dins de la confusió de valors regnant, això també implica certs perills. La violència entre diversos grups (tribus) seguidors de clubs esportius és un tema d'actualitat.²⁹ Encara que no hem d'oblidar que la violència és una condició habitual de la festa (Delgado:1992) entesa com a desordre «ordenat», s'ha de veure que mentre la festa «reuneix», l'espectacle competitiu esportiu «divideix» la massa per la passió dels grans enfrontaments. El que en el joc i en el llenguatge (metàfores) és simulacre de guerra traduït en espectacle, «amb l'agressió dels 'hooligans', apareix un canvi d'escala, de caràcter, de significació (...). Els 'hooligans' provoquen una inversió també espectacular, el simulacre es converteix en una petita guerra; la passió, en odi; el culte del cos, en un paganisme vulgar. (...) Expressió de xenofòbia i de rebuig de l'altre; sacrifici improvisat de culpables escollits d'entre els partidaris del camp contrari. La tragèdia pot, aleshores, sorgir en les grades de l'estadi.» (Balandier:1989:192).

Ara bé, en l'actualitat estan sorgint nous espectacles esportius³⁰ en els quals la competitivitat queda molt disminuïda o pràcticament és anecdòtica. On el que es privilegia són aquests altres valors que ja hem assenyalat: velocitat, risc,... Espectacles que no separen en grups enfrontats, sinó que, més festius que mai, «reuneixen» funcionant com sistemes d'integració que creen un nexce social. Això sí,

sota aquest nou codi de valors que no és altra cosa que «un nou món de significats».

Conclusió

En definitiva, el que hem tractat d'assenyalar és el caràcter dinàmic i polisèmic del concepte esport. La polèmica al voltant de les característiques de l'esport és quelcom sempre obert a la discussió fins que no assumim que l'esport és un fet social. De manera que no es pot parlar estrictament de canvis i transformacions en l'esport, sinó de canvis i transformacions de la societat en general.

En centrar-nos en les transformacions i novetats que es donen en el sistema esportiu de la Catalunya d'avui, estem constatant la pròpia dinàmica del sistema social: transformacions en economia, política, cultura, moral, etc.

Significa això que ens trobem amb una «nova Catalunya» radicalment diferent de l'anterior?... No, assenyallem únicament l'aspecte diacrònic de la nostra societat. Una societat que, per les seves característiques, es troba en un estat d'ebullició a tots els nivells que «anuncia» noves formes i estils de vida. Perdura l'anterior i recolza en la tradició, però sorgeixen nous valors que indiquen i obren alternatives. El caràcter innovador que dinamitza el sistema esportiu és el mateix que mou la societat catalana d'avui.

Bibliografia

ACUÑA, A.: 1989, «Las actividades físico-recreativas en la naturaleza como alternativa de enculturación», en *III Congreso de Sociología del Deporte*, Ed. Diputación Foral de Guipúzcoa, Sant Sebastià.

29. Els enfrontaments entre els «Boixos Nois», seguidors del F. C. Barcelona, i les «Brigadas Blanquiazules», seguidors del R. C. D. Espanyol, s'han cobrat ja la vida d'un seguidor d'aquests últims, a més de diversos ferits per arma blanca i altres objectes contundents.

30. Un bon exemple d'això, el tenim en el campionat de «wind-surfing Indoor» que es va celebrar al Palau Sant Jordi de Barcelona els dies 28 i 29 de març de 1992. La novetat, el prestigi, la tècnica, l'espectacularitat, els llums, la música... tot va contribuir a fer d'aquest espectacle una festa de joventut.

- BALANDIER, G.: 1988, *Modernidad y Poder. El desvío antropológico*. Ed. Jucar, Barcelona.
- BALANDIER, G.: 1989, *El desorden. La teoría del caos y las ciencias sociales. Elogio de la fecundidad del movimiento*. Gedisa Ed. Barcelona.
- BAUDRILIARD, J.: 1976, *La génesis ideológica de las necesidades*. Ed. Anagrama, Barcelona.
- BAUDRILIARD, J.: 1984, *Las estrategias fatales*. Anagrama. Barcelona.
- BELL, D.: 1989, *El advenimiento de la sociedad postindustrial*. Ed. Alianza, Madrid.
- BERIAIN, J.: 1990 (a), *Representaciones colectivas y proyecto de modernidad*, Ed. Anthropos, Barcelona.
- BLANCHARD, K. i CHESKA, A.: 1986, *Antropología del deporte*, Ed. Bellaterra, Barcelona.
- BROHM, J.M.: 1982, *Sociología política del deporte*, Ed. Fondo de Cultura Económica, Mèxic.
- BOURDIEU, P.: 1988(a), *La distinción. Criterio y bases sociales del gusto*. Ed. Taurus. Madrid.
- BOURDIEU, P.: 1988(b), «Programa para una sociología del deporte» en *Cosas Dichas*. Gedisa. Buenos Aires.
- CASANOVA, B.: 1991, «L'aparició dels nous esports i les seves repercussions» en *Apunts. Educació física i esports* núm. 26. INEF 1991. Barcelona.
- CORNELOUP, J.: 1991, «Escalades et post-modernité», en *Sociétés. Revue des Sciences Humaines et Sociales*, núm. 34, París.
- DELGADO, M.: 1992, *La festa a Catalunya, avui*. Ed. Barcanova. Barcelona.
- FINKIELKRAUT, A.: 1987, *La derrota del pensamiento*. Ed. Anagrama. Barcelona.
- GARCÍA FERRANDO, M.: 1990, *Aspectos sociales del deporte. Una reflexión sociológica*, Ed. Alianza Deporte. Madrid.
- GENERALITAT DE CATALUNYA: 1991, *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 1434, 24 d'abril.
- GUTTMANN, A.: 1978, *From ritual to record. The nature of modern sports*, Ed. Columbia University Press. New York.
- LAGARDERA, F.: 1989, «Aproximación a la naturaleza de la cultura deportiva, en torno a los orígenes del deporte contemporáneo en Cataluña. Apuntes preliminares», en *III Congreso de Sociología del Deporte*, Ed. Diputación Foral de Guipúzcoa. Sant Sebastià.
- LARAÑA, E.: 1986, «Los nuevos deportes en las sociedades avanzadas en *Revista de Occidente* núm. 62-63. Madrid.
- LARAÑA, E.: 1989, «Esport i cultura en la societat contemporània. Els nous esports», en *Apunts. Educació física i esports* núm. 15. INEF. Barcelona.
- LENK, H.: 1974, «Deporte y filosofía», en VV.AA.: *El deporte a la luz de la ciencia. Perspectivas, aspectos, resultados*, Ed. D.N.E.F.D. — INEF. Madrid.
- LENK, H.: 1979, «Sobre la crítica al principio del rendimiento en el deporte», en Luschen, G. i Weis, K.: *Sociología del deporte*, Ed. Miñón. Valladolid.
- LIPOVETSKY, G.: 1986, *La era del vacío. Ensayos sobre el individualismo contemporáneo*. Ed. Anagrama. Barcelona.
- LIPOVETSKY, G.: 1990, *El imperio de lo efímero. La moda y su destino en las sociedades modernas*. Ed. Anagrama. Barcelona.
- MAFFESOLI, M.: 1990(a), *El tiempo de las tribus*, Ed. Icaria. Barcelona.
- MAFFESOLI, M.: 1990(b), «La socialidad en la posmodernidad», en Vattimo, G. i altres: *En torno a la posmodernidad*, Ed. Anthropos. Barcelona.
- MAISONNEUVE, J.: 1991, *Ritos religiosos y civiles*. Ed. Herder. Barcelona.
- MANDELL, R.: 1986, *Historia cultural del deporte*, Ed. Bellaterra. Barcelona.
- MARDONES, J.M.: 1990, «El neo-conservadurismo de los posmodernos», en Vattimo, G. i altres: *En torno a la posmodernidad*, Ed. Anthropos. Barcelona.
- MARTÍNEZ DEL CASTILLO, J.: 1986, «Activitats físiques de recreació. Noves necessitats, noves polítiques», en *Apunts, educació física*, núm. 4, juny. Barcelona.
- MONTSERRAT, D.: 1991, «Volar en parapent», en *L'esport i temps lliure*, núm. 50, març. València.
- OLIVA, J.M.: 1986, «El cicloturisme, esport i cultura damunt la bicicleta», en *Apunts, educació física*, núm.4, juny. Barcelona.
- PÁEZ, J.A. i col.: 1990, *El Berguedà: cap a un sistema esportiu comarcal*, Ed. Diputació de Barcelona, Servei d'Esports. Barcelona.
- PUIG, N.: 1990, «Reflexió sobre els equipaments esportius», en Zaragoza, A. i Puig, N.: *Oci, esport i societat*, Ed. P.P.U., Barcelona.
- ROSALES, M., Cañameras, R. i SEYOS, C.: 1989, «El rafting a l'escola», en *Apunts, educació física*, núm. 18, desembre. Barcelona.
- SÁNCHEZ MARTÍN, J.: 1989, «Relaciones entre educación física y educación social», en *Dirección Deportiva*, núm. 40, desembre. Barcelona.
- SÁNCHEZ MARTÍN, R.: 1991, «L'esport ritualitzat i la seva importància en la formació de la identitat», en *Apunts d'educació física i esports*, núm. 26, desembre. Barcelona.
- SANTACANA, C. i PUJADAS, X.: 1990, *L'altra Olimpíada. Barcelona'36. Esport, societat i política a Catalunya (1900-1936)*. Llibres de l'Índex. Barcelona 1990.
- URDANIBIA, I.: 1990, «Lo narrativo en la posmodernidad», en Vattimo, G. i altres: *En torno a la posmodernidad*, Ed. Anthropos. Barcelona.
- VATTIMO, G.: 1990, «Posmodernidad: ¿una sociedad transparente?», en Vattimo, G. i altres: *En torno a la posmodernidad*, Ed. Anthropos. Barcelona.
- VATTIMO, G.: 1991, *Ética de la interpretación*. Paidós Studio. Barcelona.
- YONNET, P.: 1988, *Juegos, modas y masas*. Gedisa. Barcelona.